

ASOSIY VOSITALAR BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Sanokulova Nafisa

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0009-0006-7007-1906

nafيسانokulova6@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada asosiy vositalar hisobini uslubiy va tashkiliy jihatdan takomillashtirish masalalari yoritilgan. Jumladan, asosiy vositalarni BHMS va MHXS asosida tan olish mezonlari, asosiy vositalarning kirimi, turkumlanishi, chiqib ketishi, moliyaviy hisobotlarda asosiy vositalar to'g'risidagi axborotlarni to'g'ri yetkazib berish haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: asosiy vositalar, asosiy vositalarni turkumlash, moliyaviy hisobot, buxgalteriya hisobi, xalqaro standartlar.

УЛУЧШЕНИЕ УЧЕТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ

Санокуллова Нафиса

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы методического и организационного совершенствования учета основных средств. В частности, обсуждались критерии признания основных средств на основе НСБУ и МСФО, ввод основных средств, классификация, отток, корректность представления информации об основных средствах в финансовых отчетах.

Ключевые слова: основные средства, классификация основных средств, финансовая отчетность, бухгалтерский учет, международные стандарты.

IMPROVING FIXED ASSET ACCOUNTING

Sanokulova Nafisa

Tashkent State University of Economics

Abstract. The article discusses the issues of methodological and organizational improvement of fixed asset accounting. In particular, the article deals with the criteria for recognizing fixed assets based on the National Accounting Standards and IFRS, the entry, classification, disposal of fixed assets, and the correct presentation of information about fixed assets in financial statements.

Keywords: fixed assets, classification of fixed assets, financial reporting, accounting, international standards.

Kirish.

Iqtisodiyotni taraqqiyot strategiyasi asosida rivojlantirish sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar raqobatbardoshligini oshirish faqat yollanma mehnat, tovar-moddiy zaxiralar aylanmasi orqali emas, balki, asosan, har qanday tarmoq yoki tashkilotning moddiy-texnik bazasining asosiy qismini tashkil etuvchi asosiy vositalarni shakllantirish va ulardan samarali foydalanishni taqozo etadi. Xo'jalik faoliyati samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biri korxonalarni asosiy vositalar bilan zarur miqdorda, assortimentda hamda to'liqroq ta'minlashdan iborat.

Bugungi kunda, asosiy vositalar hisobini takomillashtirish dolzarb masalaga aylangan. Mavjud hisob tizimi ayrim hollarda yetarlicha samarali emasligi, ma'lumotlarning noaniqligi, amortizatsiya hisob-kitoblarida xatoliklar va eskirishning to'g'ri baholanmasligi kabi muammolar yuzaga kelmoqda. Mazkur ishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar [1] to'g'risida"gi 4611-son qarori mamlakatimizda buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etish hamda yuritish borasida tub burilish yasadi desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu qarorning qabul qilinishidan maqsad moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirishdan iborat. Ushbu qarorda 2021-yil 1-yanvardan boshlab, mamlakatimizdagi barcha yirik soliq to'lovchi korxonalar MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etishi va 2021-yil yakunlari bo'yicha moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlashlari va taqdim etishlari belgilab qo'yildi.

Adabiyotlar sharhi.

Asosiy vositalarni buxgalteriya hisobida tan olinishi, baholanishi, amortizatsiyasi bo'yicha ko'plab iqtisodchi olimlar tadqiqotlar olib borganlar. Xususan, Ismanov (2006) fikriga ko'ra "Asosiy vositalar – bu kelgusida iqtisodiy naf keltiradigan, korxonada tomonidan uzoq muddat davomida xo'jalik faoliyatini yuritishda mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish jarayonida yoxud ma'muriy va ijtimoiy-madaniy vazifalarni amalga oshirish maqsadida foydalanish uchun tutib turiladigan moddiy aktivlar".

Kudbiyev (2022) asosiy vositalarga quyidagicha ta'rif beradi: "Asosiy fondlar uzoq vaqt davomida moddiy ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohasida ishlaydi, tabiiy shaklini saqlab qoladi va eskirganligi- yaroqsizligi sababli asta-sekin, qismlab, foydalanish o'lchoviga (holatiga) qarab o'z qiymatini yo'qotadi. Moddiy ishlab chiqarishda asosiy fondlar yo'qotgan qiymatini ular yaratgan mahsulotga o'tkazadi".

Kurbanov (2021) ta'rifi bo'yicha "Asosiy vositalar tovarlarni ishlab chiqarish yoki yetkazib berish va xizmatlarni ko'rsatish, ijaraga berish yoki ma'muriy maqsadlarda foydalanish uchun mo'ljallangan, uzoq davr davomida ishlatiladi, o'zini natural shaklini o'zgartirmaydi, faqat eskirish qiymatini ishlab chiqarilgan mahsulot (ko'rsatilgan xizmat) tannarxiga yoki davr xarajatlariga o'tkazib boradi".

Alisenovga (2017) ko'ra "Asosiy vositalar-bu ishlab chiqarish jarayonida bir necha bor ishtirok etadigan va o'z qiymatini ishlab chiqarilgan tovarlarga qismlarga bo'lib o'tkazadigan, shu bilan birga moddiy shaklini o'zgartirmaydigan mehnat vositalari".

Sklyarenko (2019) esa "Asosiy vositalar – uzoq vaqt davomida ishlab chiqarish jarayonida faoliyat ko'rsatadigan, butun davr mobaynida o'z tabiiy va moddiy shaklini saqlab qoladigan va amortizatsiya to'lovlari shaklida eskiradigan mahsulotlarga o'z qiymatini qismlarga bo'lib o'tkazadigan ishlab chiqarish, moddiy va moddiy qiymatliklar majmuyi" deb ta'rif berdi.

Yuqoridagi iqtisodchi olimlarning ilmiy-uslubiy asarlari sharhi shuni ko'rsatadiki, ular tomonidan asosiy vositalar hisobi va ulardan foydalanishni tahlil qilishga bag'ishlangan bir-biriga yaqin bo'lgan yondashuvlarni e'tirof etishgan. Bizning fikrimizcha, korxonada va

tashkilotlar BHMS talablaridan kelib chiqqan holda, asosiy vositalar hisobini tashkil etish va ularni yuritish uchun BHXS ga o'tishi zarur.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqot ishini bajarishda kuzatish, ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish, taqqoslash, mahalliy va xorijiy olimlarning asosiy vositalar hisobini takomillashtirishdagi iqtisodiy qarashlari, sohadagi muammolar va ularning yechimlari bo'yicha izlanishlari hamda sohaga doir qonuniy va me'yoriy-huquqiy hujjatlar o'rganilib, xulosa va takliflar ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

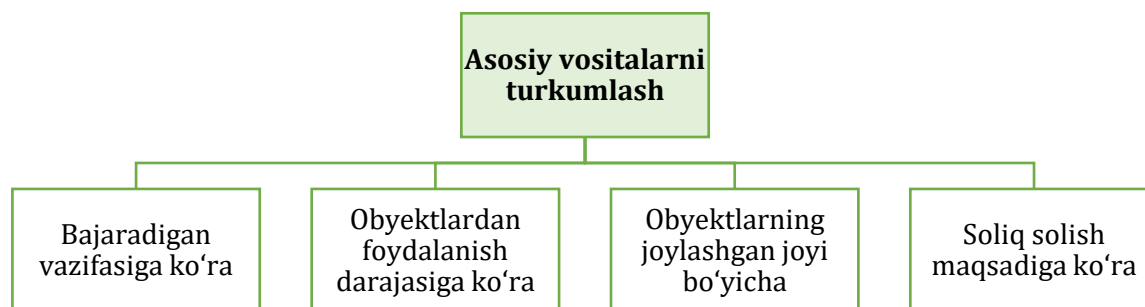
O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuniga (2016) ko'ra "Aktivlar, majburiyatlar, xususiy kapital, zaxiralar, daromadlar, xarajatlar, foyda, zararlar va ularning harakati bilan bog'liq xo'jalik operatsiyalari buxgalteriya hisobining obyektlaridir. Buxgalteriya hisobi obyektlari sintetik va analitik hisoblarda yuritiladi".

Bizga ma'lumki aktivlar o'z navbatida ikki qismga qisqa muddatli va uzoq muddatli aktivlarga turkumlanadi. Asosiy vositalar uzoq muddatli aktivlarning asosiy qismini tashkil etadi. Shu sababdan asosiy vositalar hisobi buxgalteriya hisobini asosiy obyektlaridan biri bo'lib hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 5-son buxgalteriya hisobi milliy standarti "Asosiy vositalar" ning yangi tahriri 2024-yil 9-avgustda ro'yxatdan o'tkazildi. Mazkur buyruq 2025-yil 1-yanvardan e'tiboran kuchga kiradi.

5-son BHMS "Asosiy vositalar"ga ko'ra quyidagi ta'rifga javob bergan hisob obyektlari asosiy vositalar sifatida tan olinishi belgilab berilgan:

- 1 yildan ortiq xizmati muddati;
- Bir-birlik (to'plam) uchun qiymati O'zbekiston Respublikasida (xarid paytida) belgilangan eng kam oylik ish haqqini haqqi miqdorining 50 barobaridan ortiq bo'lgan buyumlar;
- Ijaraga berilishi mumkin bo'lgan aktivlar.

Buxgalteriya hisobi uchun asosiy vositalar turli mezonlarga muvofiq tasniflanadi. Tashkilotning asosiy fondlari tarkibi va maqsadi jihatidan xilma-xildir. Asosiy vositalar hisobini tashkil qilish uchun ular turi, maqsadi, bo'linmalari, foydalanish va egalik qilish darajasi bo'yicha tasniflanishi kerak (Shakarov, 2000).

1-rasm. Asosiy vositalarni turkumlash

Xizmat muddati va qiymatidan qat'i nazar, quyidagilar asosiy vositalar tarkibiga kiritilmaydi:

- maxsus asboblari va moslamalar (muayyan buyumlarni turkumlab va yoppasiga ishlab chiqarish uchun yoki yakka tartibdagi buyurtmalarni tayyorlash uchun mo'ljallangan, maqsadli yo'naltirilgan asboblari va moslamalar);
- kamida bir yillik foydalanish muddatiga ega bo'lgan almashtiriladigan uskunalar;
- maxsus va sanitariya kiyim-kechaklari, maxsus poyabzallari;
- ko'rpa-to'shak anjomlari;

- oshxona anjomlari, shuningdek oshxona uchun dasturxon-sochiqlar;
- yozuv-chizuv anjomlari (kalkulyatorlar, stol ustiga qo'yiladigan asboblari va boshqalar);
- tiklanishi bo'yicha xarajatlar qurilish-montaj ishlari tannarxiga kiritiladigan vaqtinchalik moslamalar va qurilmalar;
- ov qurollari.

Asosiy vositalar tarkibiga ko'chmas mulk ham hisobga olinadi. Ko'chmas mulk-xo'jalik yurituvchi subyektlarda mavjud mol-mulki yer bilan uzviy bog'langan va huquqiy jihatdan mustahkamlangan, o'zining maqsadli foydalanish vazifasiga va ahamiyatiga shikast yetkazmasdan turib boshqa joyga ko'chirishning imkoni bo'lmagan tovarlar, ish va xizmatlarni ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va ularni yetkazib berishda, lizing, ijara va ma'muriy maqsadlarda uzoq muddat davomida foydalaniladigan obyektlar hisoblanadi. Ko'chmas mulkni baholashda xarajat, taqqoslash (bozor) va daromad usullari asosida yuritiladi. Ko'chmas mulkni baholashda xarajat usuli maqbul usul bo'lib, obyektning yaratishda qilingan xarajatlarni uning qiymati bilan solishtirgan holda amalga oshiriladi. Bu usul yuridik va jismoniy shaxslar mulkini soliqqa tortish maqsadida foydalaniladi.

Jahon amaliyotida ko'chmas mulk qiymatini qayta ko'rib chiqish yoki qayta baholash muddati quyidagicha:

- Yaponiyada har 3 yilda mulkning qiymati qayta ko'rib chiqiladi;
- Ispaniyada ko'chmas mulkning kadastr qiymati har 8 yilda qayta baholadi;
- Fransiyada kadastr qiymati o'zgaras (keying 50 yilda o'zgarasdan qolgan);
- AQSH da soliqqa tortish maqsadida ko'chmas mulkning bozor qiymati qayta baholanadi;
- Rossiya Federatsiyasida ko'chmas mulkning kadastr qiymatida soliqqa tortiladi.

1-jadval

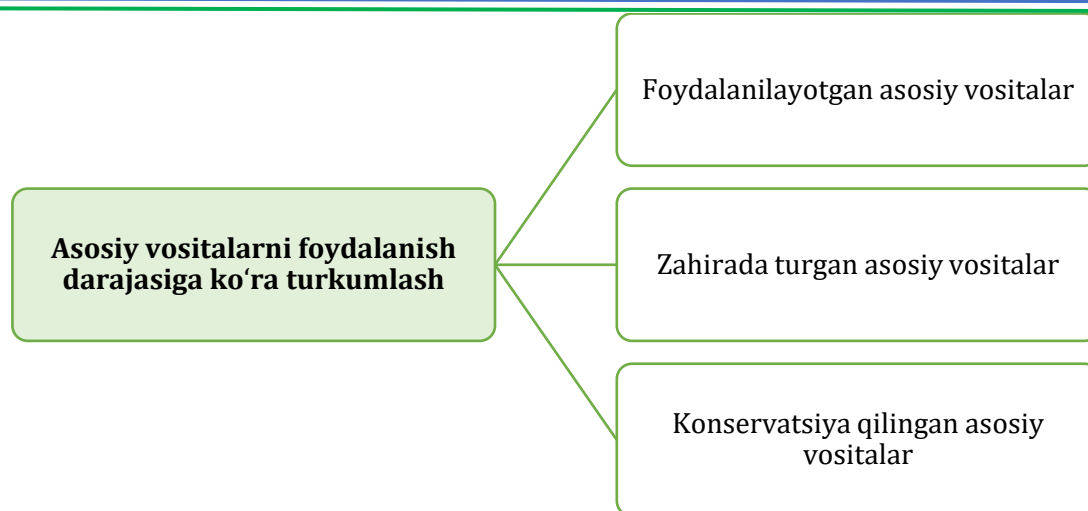
Asosiy vositalarni bajaradigan vazifasiga ko'ra turkumlash

Turkum	Tarkibi
Ishlab chiqarish vositalari	Sanoat mashinalari, presslar, robotlar, ishlab chiqarish liniyalari
Transport vositalari	Avtomobillar, poyezdlar, samolyotlar, kemalar
Komunikatsiya vositalari	Telefonlar, radio, televizor, internet tarmoqlari
Mehnat vositalari	Qaychi, bolg'a, pichoq, shpagat, kompyuter
O'lchov vositalari	Mikroskop, termometr, voltmetr, dinamometr
Ta'lim vositalari	Darsliklar, multimedia, o'quv materiallari, interaktiv ta'lim tizimlari
Kuzatuv vositalari	Kamera tizimlari, radarlar, sensorlar, meteorologik asboblari
Boshqaruv vositalari	Rejalashtirish dasturlari
Yuridik vositalar	Shartnomalar, qonunlar, nizomlar, sud hujjatlari

Asosiy vositalarning bunday guruhlanishidan maqsad resurslarni samarali boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish, texnik xizmatni tashkil etish, ishlab chiqarish jarayonini doimiy ravishda yaxshilash va kompaniyaning strategik qarorlar qabul qilish jarayonini osonlashtirishdir. Bu turkumlash vositalarning ishlatilish muddati va intensivligini hisobga olib, har bir vosita uchun aniq boshqaruv va ta'mirlash strategiyalarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Asosiy vositalarni joylashgan joyi (javobgarlik markazlari) bo'yicha turkumlanishi:

- Asosiy ishlab chiqarishdagi;
- Umumishlab chiqarishdagi;
- Yordamchi ishlab chiqarishdagi;
- Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklardagi;
- Materiallarni tayyorlash va xarid qilishdagi.

2-rasm. Asosiy vositalarni foydalanish darajasiga ko'ra turkumlash

Buxgalteriya sohasida olib borilayotgan islohotlarning tub mohiyati moliyaviy hisobot ma'lumotlaridan foydalanuvchilarga haqqoniy, to'liq va to'g'ri ma'lumotlarni o'z vaqtida yetkazib berish hamda investitsion qarorlarni qabul qilish uchun asos sifatida foydalana olinishi mumkin bo'lgan darajaga ko'tarishdir. Biroq mamlakatimiz me'yoriy-huquqiy hujjatlarida keltirib o'tilgan shart va talablar bu maqsadlarni bajarish uchun yetarli emas. Mamlakatimizda yaqin yillargacha barcha xo'jalik subyektlari buxgalteriya hisobida asosiy vositalar hisobini tashkil etish, ya'ni ularni tan olish, baholash, amortizatsiyasi 5-son "Asosiy vositalar" nomli BHMSda tartibga solingan, ammo talablarga javob bermaydi. Shu sababdan, mazkur me'yoriy-huquqiy hujjatni xalqaro standartlar talablari asosida qayta shakllantirish va yangidan qabul qilish zarurati yuzaga chiqadi. Rivojlangan mamlakatlar amaliyotida buxgalteriyada asosiy vositalarni hisobga olish bir nechta moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tartibga solinadi. 16-son BHXS "Asosiy vositalar", 5-son MHXS "Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar va davom ettirilmaydigan faoliyat", 17-son BHXS "Ijara", 40-son BHXS "Investitsion mulk" hamda 13-MHXS "Haqqoniy qiymatni baholash" kabi xalqaro standartlar shular jumlasidandir (Raximova, 2023).

Asosiy vositalarni hisob jarayonini tashkil etishda milliy va xalqaro standartlar talablari orasida juda katta tafovut mavjud. Jumladan, asosiy vositalarning tasniflanishi, asosiy vositalarni kirim qilish jarayonlari, asosiy vositalarga eskirish hisoblash jarayonlari, ijara munosabatlarini hisobga olish masalalarini sanab o'tish mumkin. Asosiy vositalar hisobi moliyaviy hisobning xalqaro standartlari talablaridan kelib chiqib "tarixiy qiymat" yoki "qayta baholash" usullarida hisobga olinishi mumkin. Milliy hisoblar tizimida esa bu haqda ma'lumotlar keltirilmagan. Kirim qilish jarayonida MHXSga ko'ra asosiy vositalar qiymatining yirik qismini tashkil etgan, asosiy vositadan farqli xizmat muddatiga ega bo'lgan elementlari alohida hisob ob'ekti sifatida kirim qilish va ularga alohida eskirish usullarini qo'llash, asosiy vositalar boshlang'ich qiymati tarkibiga demontaj xarajatlarining diskontlangan qiymatlarini kiritish mumkinligi aytilgan bo'lsa, BHMSda bu haqda ham yetarli ma'lumotlar keltirilmagan (Ergasheva, 2021). Xalqaro tajribalar talablari bo'yicha asosiy vositalarning hisobini tashkil qilishda asosiy jihatlaridan yana biri bu, asosiy vositalarni sotib olinib, foydalanishga topshirgandan keyin amalga oshiriladigan xarajatlar, jumladan ta'mirlash, xizmat ko'rsatish yoki yaxshilanish quyidagi usullarning biri bo'yicha hisobga olinadi:

- Xarajat sifatida tan olinadi;
- Kapitallashtiriladi;
- Jamg'arilgan eskirishni kamaytirilishi sifatida tan olinadi.

Asosiy vositalarning buxgalteriya hisobida tan olish mezonlari va boshlang'ich qiymat tarkibini 5-BHMS bilan 16-MHXS dagi asosiy normalarni taqqoslama jadvali

Ko'rsatkichlar nomi	16-MHXS "Asosiy vositalar"	5-sonli BHMS
<p align="center">Asosiy vositalar tushunchasi va tan olishning mezonlari</p>	<p>Kompaniya tomonidan tovar va xizmatlarni ishlab chiqarish yoki yetkazib berish, boshqa kompaniyalarga ijaraga berish yoki ma'muriy maqsadlar uchun foydalaniladigan va bir muddatdan ko'proq foydalanishi kutilayotgan moddiy boyliklar (16-IAS) 16-bandining 6-bandi.</p> <p>Aktivlarni tan olish mezonlari: asosiy vositalar obyektining tannarxi faqatgina quyidagi shartlar bajarilganda aktiv sifatida tan olinadi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tadbirkorlik subyekti tomonidan asosiy vosita bilan bog'liq kelgusi iqtisodiy naf olinishi ehtimoli mavjud bo'lsa; - aktivning tannarxi ishonchli baholay olsa. 	<p>Asosiy vositalar — tashkilotning uzoq muddat davomida (bir yildan ortiq) xo'jalik faoliyatini yuritishda mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish jarayonida yoxud ma'muriy va ijtimoiy-madaniy vazifalarni bajarish jarayonida foydalaniladigan, shuningdek ijaraga berish mumkin bo'lgan moddiy aktivlar.</p> <p>Asosiy vositalar tarkibiga quyidagi mezonlarga bir vaqtning o'zida javob beriladigan moddiy aktivlar kiritiladi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bir yildan ortiq xizmat muddati; - bir birlik uchun qiymati O'zbekiston Respublikasida (xarid paytida) belgilangan eng kam oylik ish haqi miqdorining ellik barovaridan ortiq bo'lgan buyumlar.
<p align="center">Asosiy vositalarning boshlang'ich qiymati tarkibi</p>	<p>Asosiy vositalarning tannarxi quyidagilardan tashkil topadi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - savdo chegirmalarini va imtiyozlarini chegirish holda, uning xarid narxi, jumladan import bojlari va sotib olish bilan bog'liq qoplanmaydigan soliqlar; - aktivni undan tadbirkorlik subyektining rahbariyati tomonidan ko'zlangan holda foydalanish uchun zarur bo'lgan joy va holatiga olib kelishi bilan bog'liq bevosita xarajatlar; - asosiy vosita obyektini demontaj qilish va olib tashlash hamda u joylashgan joydagi tabiiy resurslarni qayta tiklash xarajatlarning boshlang'ich bahosini. Tadbirkorlik subyekti asosiy vosita sotib olingan paytda yoki undan ma'lum davr mobaynida tovar-moddiy qimmatliklarni ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan maqsadlarda foydalanish oqibatida ushbu xarajatlar bo'yicha majburiyatni o'z zimmasiga oladi. 	<p>Asosiy vositalar boshlang'ich qiymat bo'yicha hisobga olinadi.</p> <p>Asosiy vositalarni xarid qilish bilan bog'liq xarajatlarga quyidagilar kiradi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ro'yxatga olish yig'implari, davlat bojlari va asosiy vositalarga bo'lgan huquqni xarid qilish bo'yicha amalga oshirilgan boshqa shunga o'xshash to'lovlar; - bojxona bojlari va yig'implari; - asosiy vositalar obyektlarini xarid qilish (barpo etish) munosabati bilan soliqlar va yig'implar summolari (agar ular qoplanmasa); - asosiy vositalar obyektlarini xarid qilish (barpo etish) bilan bog'liq axborot va maslahat xizmatlari uchun to'lanadigan summalar; - asosiy vositalar obyektlarini yetkazib berish (barpo etish) xatarini sug'urtalash bo'yicha xarajatlar.

Agar korxonadan tomonidan aktivni foydalanshdan dastlab kutilayotgan bo'lg'usi iqtisodiy naflar oshish ehtimoli yuqori deb, hisoblansa, xarajatlar tegishli aktivning balans qiymatiga qo'shilishi mumkin. Asosiy vositalar ob'ektlari bilan bog'liq keyin amalga oshiriladigan xarajatlar faqat ular aktivning holatini yaxshilasa, yoki oldindan hisoblangan dastlabki me'yorlarga qaraganda uning unumdorligini oshirsa aktiv sifatida tan olinishi mumkin.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, asosiy vositalar tashkilotning faoliyatini yuritishda katta rol o'ynaydi. Ammo asosiy vositalarni hisobga olish va boshqarishda ko'plab muammolar uchraydi. Ushbu muammolar korxonada moliyaviy hisobotlarining ishonchligiga ta'sir ko'rsatadi hamda resurslardan samarali foydalanishga to'sqinlik qiladi. Masalan, noto'g'ri qiymatlash va eskirishning o'z vaqtida hisoblanmasligi, hujjatlashtirish va hisobga olishdagi kamchiliklar, zamonaviy texnologiyalarning qo'llanilmasligi, bozordagi o'zgarishlarga moslashuvchanlikning pastligini ko'rsatadi. Shunga asosan, korxonalarda asosiy vositalar hisobini takomillashtirish hamda mavjud muammolarni bartaraf qilish maqsadida quyidagilarni taklif etamiz:

1. Avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish. 1C: Buxgalteriya yoki shunga o'xshash dasturlarni joriy etish hisob-kitob jarayonlarini avtomatlashtirish va xatoliklarni kamaytirishga yordam beradi.

2. Tovar hisobini optimallashtirish. Har bir mahsulotning kirim va chiqim hisobini doimiy kuzatib borish uchun ombor hisobining aniq va shaffof tizimini yaratish zarur. Ya'ni FIFO yoki LIFO usullaridan samarali foydalanish.

3. Moliya boshqaruvini mustahkamlash. Xarajatlar va daromadlar tahlilini o'z vaqtida olib borish uchun muntazam hisobot tizimini tashkil qilish.

4. Ichki nazorat tizimini kuchaytirish. Firibgarlik va noto'g'ri hisob-kitoblarning oldini olish uchun ichki audit tizimini yo'lga qo'yish.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

Ergasheva Sh.T. (2021) *Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari*. Darslik. T.: TDIU, 310 b.
Ismanov I.N. (2006) *Uzoq muddatli aktivlar buxgalteriya hisobining metodologik asoslari*. Monografiya. – T.: Fan, -172 b.

Kudbiyev D. (2022) *Особенности Учета Основных Средств В Узбекистане*. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 142–149 b.

Kurbanov Z.N. (2021) *Asosiy vositalarning buxgalteriya hisobining dolzarb masalalari*. "Экономика и социум" № 6(85) ч. 752–763-b.

Qaror (2020) *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611 "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"*.

Qonun (2016) *O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida" 2016 yil 13 apreldagi O'RQ-404-sonli T.: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining axborotnomasi*.

Raximova G.M. (2023) *Asosiy vositalar hisobi va auditni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish*. Monografiya. – T.: "TIQXMMI" MTU, -137 b.

Shakarov A. (2000) *"Asosiy vositalar hisobi va nazoratini tashkil qilish" (mulkchilikning turli shakllarida)*. Toshkent moliya instituti. *Iqtisodiyot fanlari nomzodlik dissertatsiyasiga Avtoreferat*.

Алисенов А.С. (2017) *Бухгалтерский финансовый учет: учебник и практикум для академического бакалавриата*. –М.: Юрайт. - 457 с.

Скляренко В.К., Прудников В.М. (2019) *Экономика предприятия, изд. 2. – Москва: Инфра-М, – 256 с.*